

Koninklijke Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst

Reisbrieven over Aziatische kunst

door Herman Visser 1921-1922

Algemeen Handelsblad van woensdag 27 april 1921 - Avondblad - Derde Blad, p. 10

[bewerking: Pauline Lunsingh Scheurleer en Jan van Campen]

Reisbrieven over Aziatische kunst

IV - Boston II; Philadelphia en Chicago

Eergisteren konden wij een halven dag lang constateeren, dat de Amerikanen van Honolulu een naargeestig Amerikaansch stadje hebben gemaakt. Zou er, buiten de fraaie natuur, nog wat moois van den Hawaii-archipel zijn overgebleven? Ik vrees het ergste, als ik aan de naar geldstukken duikende, en op Indian's en Ford's rondsuisende zonen des lands denk, die men op het eiland, waarop Honolulu ligt, ziet. Misschien kan echter op de andere Hawaii-eilanden nog sporadisch iets fijns op het gebied van dans-kunst, muziek en lichaamsversiering, worden genoten.

Indien men - via Amerika op reis naar het Oosten -, als laatste post der Westersche beschaving, het veramerikaniseerde Honolulu te zien heeft gekregen, valt het niet bepaald moeilijk, een voorloopig afscheid van het Westen te nemen.

Nu weet ik bij voorbaat wel, dat het op Hawaii misdane, geheel in het niet valt bij alles wat het Westen in Azië teloor heeft doen gaan. Er zijn echter hoopvolle teekenen, dat het contact van Europa met de fijnere Aziaten, minder funeste gevolgen zal hebben, dan men zich het in zijn somberste uren soms voorstelt. Die fijnere Aziaten weten namelijk, door een alleszins merkwaardige intuïtie geleid, reeds vrij goed den weg in het mooiste van ons.

Zoo is een jong, zeer intelligent Japansch architect, reisgenoot van mij op dit schip, onder den indruk van Van Gogh en Gauguin. Hij prefereert de vroege Italianen verreweg boven de latere, en is, in het domein der muziek, op weg naar de wereld van Bach. Een jeugdig, bijzonder beschaafd handelsman uit Osaka, voelt Wilde en Verlaine even fijn aan, als de besten bij ons.

Honolulu, en mijn twee hoogstaande Japanners, werken er dus - wel op zeer verschillende wijze - toe mede, om mij spoedig naar Azië te brengen. Maar ik moet nog even terug denken aan hetgeen ik van Azië in Amerika zag, want daarvan valt, zooals de lezer van mijn voorgaande brieven zich herinneren zal, nog het een en ander te melden.

De Chineesche beeldhouwkunst in het Museum of Fine Arts te Boston, is tentoongesteld in een geheel grijs gehouden bovenlichtzaal. De loodgrijze kleur van de wanden is echter een niet bepaald ideaal fond voor de hier geëxposeerde werken, die immers meest in grijzen steen zijn gehouwen.

Het kunst-historische, en wellicht ook wel artistiek beste werk in deze zaal, is de bekende stela, die in den tweeden band van Goloubew's "Ars Asiatica", als geheel, en in diverse details, zoo uitstekend werd gereproduceerd [afb. 1]. 'Vooraf in sommige onderdeelen, geeft de stela veel te genieten. Men kan geloof ik best zeggen, dat dit stuk, onder de ons tot heden bekende stalen Chineesche sculptuur, een eerste plaats inneemt. De groote, lang gestrekte steenen Kuan-Yin (zie M.F.A. Bulletin, Aug. 1915, blz. 59), door dr. Ross in memoriam van Okakura Kakuzo ten geschenke gegeven, is een werk, dat, slechts naar een photo beoordeeld, wel aantrekkelijk is [afb. 2]. In werkelijkheid blijkt het maar grove steenhouders-arbeid te zijn, waarschijnlijk echter naar een uitstekend voorbeeld gehakt. Vandaar bezit het werk toch een aanmerkelijke waarde.

Hoe gevaarlijk het is, kunstwerken slechts naar photographie te beoordeelen, is mij bij dit werk, sterker dan ooit tevoren, gebleken. De compositie, en - van een flinken afstand gezien - het geheele aspect, zijn hier namelijk vrij goed, doch op een bij grootere werken als dit stuk steeds sterk gereduceerde photographie, verdwijnt de ongevoeligheid van de details in aanzienlijke mate.

Op de eerste bladzijde van het Bostonsche Februari-bulletin 1911, vindt men een (heel fijn licht-geel) marmeren Boeddha gereproduceerd [afb. 3]. Het is een werk uit Shansi omstreeks den T'ang-tijd gemaakt. Hoewel de kop van den Boeddha ontbreekt, geeft het stuk, vooral door den prachtig vloeienden plooierval van het gewaad, nog zeer veel te genieten. Ik zie Indischen invloed in dit benijdenswaardige stuk.

De Han-grafsteenen van het museum, lijken wel wat verdacht, voorzoover hier de Han-tijd in 't spel is. In alle geval zijn zij allerminst fraai.

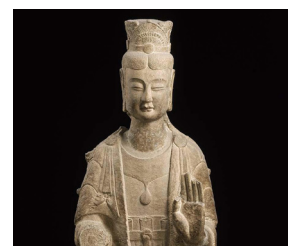
Ten slotte nog een kort verslag over het museum-bezit aan niet-Boeddhistische schilderkunst uit Oost-Azië. Voorzoover het China betreft, is de verzameling eenige zeer goede vroege albumbladen (landschappen) rijk. Uitstekend is een berglandschap-makimono door Tung Yuan², een Sungmeester uit de 10e eeuw [afb. 4]. Het op papier geschilderde werk is nagenoeg monochroom (zie de afb. op blz. 331 van het "Handbook of the Museum of Fine Arts", Boston, Oct. 1920).³

Anoniem, vroeger toegeschreven aan Dong Yuan, [schildering](#) [afb. 4], China, 13de-14de eeuw, inkt en kleuren op papier, lengte 150,8 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 12.903.

[Stèle](#) [afb. 1], China, Westelijke Wei-periode, gedateerd 554, steen, hoogte 211,8 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 19.125.

[Bodhisattva](#) [afb. 2], China, Oostelijke Wei-periode, ca. 5630, steen, hoogte 196,5 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 13.2804.

[Torso van een Boeddha](#) [afb. 3], China, Tang-dynastie, vroege 8ste eeuw, steen, hoogte 67 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 10.280.

1 Edouard Chavannes, *Six Monuments de la sculpture Chinoise* (Ars Asiatica, études et documents publiés sous la direction de Victor Goloubew II), Brussel/Parijs, 1914, platen 39-43.

2 Dong Yuan (934-962)?

3 *Handbook of the Museum of Fine Arts*, Boston, [1920], 14de druk.

Verder kan hier een monochrome, prachtig rake, en zeer breed gehouden schildering van bamboebladen en -takken, door Wu Chen⁴ uit de Yüan-dynastie, worden bewonderd [afb. 5]. Het materiaal is papier.

Nog dienen te worden genoemd: drie groote kakemono's met Taoïstische voorstellingen, waarvan het lijnenspel in de talrijke, de drie schilderijen schier geheel bedekkende figuren en landschapfragmenten, zeer zwierig en rijk is. Jammer genoeg is de serie afschuwelijk gemonteerd op felgele, moderne zijde.

Bijzonder gevoelig, is een aan den bekenden Yen Hui⁵ toegeschreven schildering, waarop Han Shan⁶, een Taoïstisch onsterfelijke, afgebeeld is. Vooral het lijnenverloop in den kop, is buitengewoon.

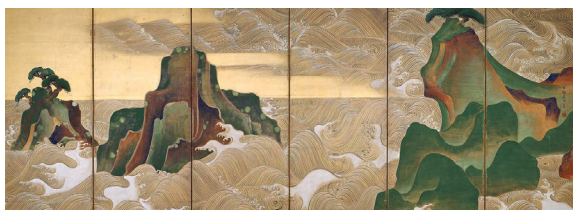
De Japansche schilderkunst is hier, me dunkt, in de niet-Boeddhistische stukken, niet zoo goed vertegenwoordigd als in de Boeddhistische werken. Met de – voor Japan toch wel meest karakteristieke – Tosa-school, kan te Boston slechts zeer gebrekkig kennis worden gemaakt.

Van de talrijke schermen die tentoongesteld zijn, dient in het bijzonder een paar schermen (met groote figuren) door Kano Naonobu⁷ te worden genoemd (afb. 6). De andere geëxposeerde schermen, doen de Kano- en andere latere scholen, niet bepaald op hun best zien. Daarentegen kan in de bergruimte een paar monochrome schermen (boomen en dieren) door Sesshu⁸ worden bestudeerd, dat door de competente Japansche critiek als authentiek wordt beschouwd [afb. 7]. Vooral het in het “Handbook” op blz. 336 afgebeeld scherm, is krachtig en fraai in vele details (de linker-benedenhoek!). De compositie der stukken zoude echter meer gebonden kunnen zijn.

Te Boston had ik voor het eerst het gevoel, onbetwistbaar echt werk van Sesshu voor me te hebben.

Van het beroemde, velen is de reproductie bekende “Wave-screen” door Korin⁹ (voorgesteld is het Matsushima-eiland te midden van golven), had ik mij reeds van te voren geen te groote illusies gemaakt [afb. 8]. Vandaar viel het werk me niet te zeer tegen. Het in de kleur harde (groen en goud domineeren), doch wat erger is, in de lijngeving ongevoelige stuk, laat mij persoonlijk vrij koud.

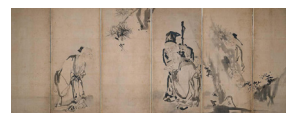
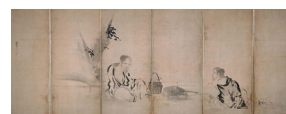
Wie de reproductie van het “Wave-screen” aandachtig bekijkt, zal toe moeten geven, dat het bij een werk, waarin de lijnen (zie de golven) zulk een belangrijke rol spelen, in hoofdzaak op den zwier en de spanning dier lijnen aankomt. Indien die lijnen emotioneel en rhythmisch echter niets doen, kan bezwaarlijk worden beweerd, dat er veel werd bereikt.

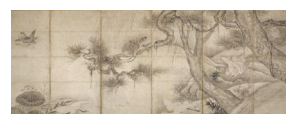
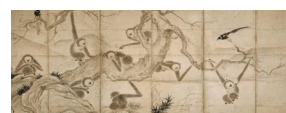
Ogata Korin, [scherm](#) [afb. 8], Japan, begin 18de eeuw, inkt, kleuren en goud op papier, 150,2 x 367,8 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.4584.

Anoniem, vroeger toegeschreven aan Wu Zhen, [schildering](#) [afb. 5], China, 17de eeuw, inkt op papier, hoogte 75,2 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 15.907.

Kano Naonobu, paar schermen (1 & 2) [afb. 6], Japan, eerste helft 17de eeuw, inkt en kleur op papier, 148,4 x 339,8 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.4281 en

Anoniem, vroeger toegeschreven aan Sesshu Toyo, paar schermen (1 & 2) [afb. 7], Japan, 17de-18de eeuw, inkt op papier, 160,6 x 353,2 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.4140 en 11.4141.

4 Wu Zhen (1280-1354).

5 Yan Hui, late 13de eeuw?

6 Hanshan, mogelijk is bedoeld inv.nr. 11.6159, de enige Chinese Hanshan verworven vóór 1921. Geen afbeelding beschikbaar.

7 Kanō Naonobu (1607-1650).

8 Sesshū Tōyō (1420-1506).

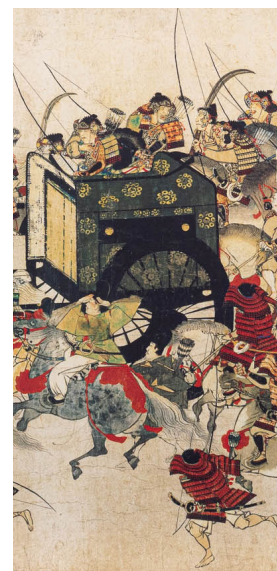
9 Ogata Kōrin (1658-1716).

Even beroemd als het “Wave-screen”, is de “Heiji-monogatari”-makimono¹⁰ door Keion [afb. 9].¹¹ Tot mijn spijt heb ik het stuk niet kunnen zien. Het papier van de makimono is namelijk in zoo slechten staat, dat men het werk voorloopig niet meer ontrolt. Er wordt gewacht op een bekwaam restaurateur uit Japan.

Wie Boston bezoekt, vergeet vooral niet naar een kleine kakemono door Kenzan¹² (een uitstekende, verticaal gecomponeerde, schildering van bloemen en planten) te vragen [afb. 10]. Er wordt steeds zooveel middelmatig op den naam Kenzan geboekt, dat het niet kwaad kan eens een werk te zien, dat hoogstwaarschijnlijk van de hand van dezen meester zal zijn.

Voor het eerst heb ik hier Koreaansche, niet-Boeddhistische, monochrome kakemono's gezien. Vooral een schildering, waarop een vogel is afgebeeld, staat mij nog sterk voor den geest [afb. 11, 12]. Mijn eerbied voor de Koreaansche kunst is wederom toegenomen.

Tot zoover over het “Department of Chinese and Japanese Art” in het museum te Boston. Meer dan een kort overzicht van het zeer uitgebreid materiaal, aldaar aanwezig, heb ik, naar van zelf spreekt, niet vermogen te geven, maar ik hoop toch, dat mijn aantekeningen voldoende geweest zijn, om de waarde en het belang dezer rijke collectie Aziatische kunst, te doen beseffen.

[Night Attack on the Sanjō Palace](#) [afb. 9], from the *Illustrated Scrolls of the Events of the Heiji Era* (Heiji monogatari emaki), schildering, Japan, tweede helft 13de eeuw, inkt en kleuren op papier, lengte 774,5 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.4000.

[Schildering](#) [afb. 11], Vogels en bloemen, Korea, late Joseon-periode (1392-1897), inkt op papier, 84,4 x 42,5 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.4013

[Schildering](#) [afb. 12], Vogels en bloemen, Korea, late Joseon-periode (1392-1897), inkt op papier, 84,4 x 42,5 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.4014

Het “University Museum” te Philadelphia¹³, verzamelt sedert eenige jaren Aziatische kunst; in het bijzonder Chineesche sculptuur. Door zich aldus te specialiseeren, heeft men een collectie Chineesche beeldhouwwerken bij elkander weten te brengen, die, op zijn minst genomen, op één lijn staat met wat New-York en Boston op dit gebied kunnen toonen. Jammer genoeg komt deze verzameling echter slecht tot haar recht in een groote, kil aandoende, hal, waarin zij allertreurigst opgesteld is.

Ogata Kenzan (toegeschreven), [Spreeuw en chrysanten](#) [afb. 10], Japan, 18de eeuw, inkt en kleuren op papier, 99,2 x 36,1 cm, Museum of Fine Arts, Boston, inv.nr. 11.7207.

10 Heiji monogatari emaki.

11 Sumiyoshi Keion, fl. 13e eeuw.

12 Ogata Kenzan (1663-1743).

13 Nu: Penn Museum.

Zeer verlangend was ik, hier dan eindelijk het paar in Europa zoo wel bekende Chineesche steenen Bodhisattwa's te zien, dat eertijds o.m. in het bezit van den Parijschen kunsthandelaar Rosenberg geweest is, en herhaaldelijk afgebeeld werd (o.a. in "The Burlington Mag.", "Ost-Asiatische Zeitschrift", enz.) [afb. 13, 14].¹⁴ Maar dit keer had ik mij te veel voorgesteld; ook hier bleek de photographie weer eens ongevoeligheden te hebben verdoezeld.

Hoewel niet kan worden ontkend, dat wij hier goede - en zeker niet alledaagsche - stukken voor ons hebben, zal de meening, dat dit paar Bodhisattwa's tot de allerfraaiste Chineesche sculptuur in Europa en de Vereenigde Staten behoort, moeten worden herzien.

De stukken zijn eertijds rijk beschilderd geweest (hetgeen nog duidelijk te zien is). De Bodhisattwa zonder hoofdtooi rijst mooier. Die met hoofdtooi is iets gevoeliger in de details.

Van de talrijke overige nummers Chineesche sculptuur, zij slechts het belangrijkste vermeld. Vooreerst komt een fraai en interessant basement van een groote steenen figuur in aanmerking, waarvan men, volgens het museum-etiket, de volledige beschrijving in Bushell's "Chinese Art", vol. II, pp. 36/37 vindt.¹⁵ Dan is er een groote steenen tempelleeuw uit den T'ang-tijd (of iets vroeger), grootsch van bouw, en prachtig vooral in den manenval. Een goede steenen Maitreya van aanzienlijke afmetingen (het werk is wel 3 meter hoog), is een karakteristiek werk uit den Wei-tijd, en m.i. voor de geschiedenis van de Chineesche sculptuur niet zonder belang [afb. 15]. De steen wordt vrijwel geheel bedekt door polychromie, doch dat dit de oorspronkelijke polychromie zoude zijn, lijkt uitgesloten.

Tot de pronkstukken van het museum, behooren vooral twee der bekende steenen paarden-reliefs van het graf van keizer T'ang T'ai-tsung, naar ik meen door Chavannes gepubliceerd [afb. 16, 17].¹⁶ De omvangrijke steenen hebben mij niet bijzonder getroffen.

Bodhisattva [afb. 13], China, Noordelijke Qi-dynastie, 550-557, steen, hoogte 198 cm, Penn Museum, inv.nr. C150.

Pratyekabuddha [afb. 14], China, Noordelijke Qi-dynastie, 550-557, steen, hoogte 188 cm, Penn Museum, inv.nr. C151.

Reliëf [afb. 16], China, Tang-dynastie, 649, steen, 172,7 x 207 cm, Penn Museum, inv.nr. C 395.

Reliëf [afb. 17], China, Tang-dynastie, 649, steen, 166,4 x 207 cm, Penn Museum, inv. nr. C 396.

Boeddha [afb. 15], China, Wei-dynastie, 516, steen met kleuren en goud, hoogte 279,4 cm, Penn Museum, inv.nr. C284.

14 N.N., 'Early Chinese sculpture', *The Burlington Magazine for Connoisseurs* Vol. XXV (April 1914-Sept. 1914), p. 40 en daarop volgende platen. (Coll. M. Vignier, 34 Rue Lafitte, Paris).

15 Niet de edities 1904-1906, of 1910. Ik kon dit niet terugvinden.

16 Edouard Chavannes, *Mission Archéologique dans la Chine Septentrionale*, Paris, 1909, plaat 288 nr. 440.

Voorts vindt men hier een prachtige Chineesche brons, als een der fraaiste exemplaren te Boston, van een lak-achtige, zwarte patina [afb. 18]. Een dier stukken dus, die nooit in den grond zijn geweest.

Onder de niet zeer talrijke Chineesche schilderijen, valt een groot Ming-landschap op, in den trant van, maar niet zoo goed als het bekende stuk uit het Leidsche museum [afb. 19].¹⁷ Verder zijn eenige Sung-albumblaadjes ook alleszins waard te worden bezichtigd.

De Scott-collectie¹⁸ kleinere Tibetaansche en Nepaleesche bronzen, is meer iconographisch, dan artistiek van belang [afb. 20]. Voor Voor-Indische kunst toont men drie groote beeldhouwwerken in steen, waarvan het beste stuk (een Brahma), een dergelijk werk is, als de filigran-achtige Vishnu te New-York (zie brief II) [afb. 21].

Terloops zij nog vermeld – het valt weliswaar buiten het Aziatisch gebied –, dat dit museum prachtig sterke kunst van Alaska en Nieuw-Zeeland (de kunst der Maori's) bezit. De primitieve Amerikaansche kunst kan hier beter worden genoten dan in het "Museum of Natural History" te New-York.

Te Chicago, staat de bekende sinoloog Berthold Laufer, aan het hoofd van de anthropologische afdeling van het "Field Museum of Natural History". Het was meer om kennis te maken met den schrijver van zoo vele nuttige werken, dan om te zien wat Chicago op het gebied der Aziatische kunst presteert, dat ik mij een paar dagen in deze wel wat erg Amerikaansche stad heb opgehouden.

De zeer uitgebreide collecties van het Field museum, zijn zoo juist naar een nieuw geweldig gebouw in "Griekschen" stijl(!), overgebracht. Men is nog druk aan het inrichten.

Brahma [afb. 21], India, 1025-1100, steen, hoogte 169 cm, Penn Museum, inv.nr. 29-69-2. Dit beeld werd in 1923 gekocht, te laat voor Vissers bezoek. Maar omdat de beschrijving opvallend goed overeenkomt, houd ik graag de mogelijkheid open dat het beeld er in 1921 al was, dat de verwerving pas later werd afgerond en het beeld dus ook later werd ingeschreven.

Van de Aziatische collecties, is voor dengene, die de kunst van Azië bestudeert, slechts de Chineesche verzameling van belang; met dien verstande, dat men hier in de gelegenheid wordt gesteld, zijn iconographisch en kunsthistorisch weten te verrijken. Qua kunst, valt in het Field museum niet veel te genieten.

Vat [afb. 18], Lei, China, Shang-dynastie, 1600 v.C.-1046 v.C., brons, hoogte 45,7 cm, Penn Museum, inv.nr. C351. Dit is het enige oude brons in de collectie dat aan Vissers beschrijving voldoet. Er was ook een paar (C68a/b) dat 20ste eeuws is en er is een aantal zwarte Ming-bronzen (o.a. C76), maar waarschijnlijk zag Visser dit fraaie stuk dat in 1918, bij C.T. Loo was gekocht.

Geleerden in een tuin [afb. 19], schildering, China, 1800-1830, voorheen gedateerd 'Ming', kleuren op zijde, 186 x 99,2 cm, Museum Volkenkunde, Leiden, inv. nr. RV-360-4186.

Manjusri [afb. 20], Nepal, datering onduidelijk, verguld brons, maten onbekend, Penn Museum, inv.nr. A1201. Een voorbeeld uit de Scott-collectie.

¹⁷ Het is moeilijk vast te stellen welke Leidse schildering Visser bedoelt. Een goede kandidaat is de schildering RV-360-4186 met geleerden en andere personen in een tuinachtig landschap. De schildering wordt nu 1800-1830 gedateerd, maar werd in Vissers tijd als een Ming-werk beschouwd. De VVAK leende de schildering voor de tentoonstelling in 1919 – een aanwijzing voor Vissers enthousiasme. Zie: *Catalogus der tentoonstelling van Oost-Aziatische kunst. Vereniging van Vrienden der Aziatische kunst* [inleidingen en catalogus door T.B. Roorda], Amsterdam, 1919, nr. 32, daar inderdaad beschreven als Ming-schildering. Met veel dank aan Karwin Cheung voor deze informatie.

¹⁸ Alexander Scott (1854-1925), Engelse landschapschilder, getrouwd met vrouw uit Philadelphia. Hij verbleef langere tijd in India en verzamelde voor het University Museum.

De Chineesche collectie is vooral rijk aan bronzen (o.a. veel spiegels), Han- en T'ang-ceramiek, en beeldhouwwerk in steen.

Op kunstgebied, valt in het "Art Institute" te Chicago, meer te genieten. In eenige goed ingerichte zalen van dit museum, vindt men Chineesche, Japansche en Koreaansche kunst.

Ik noteerde: een buitengewoon groote Koreaansche Boeddhistische schildering, goed van compositie, doch niet overgevoelig; eenige bijzonder fraaie graf-paarden uit den T'ang-tijd, prachtig geïriseerde Han-ceramiek [afb. 22, 23], niet onaardige inro's, eenige goede (moderne) Japansche schilderijen, en fijne vroeg-Chineesche en Koreaansche ceramiek.

Een afzonderlijke zaal is voor expositie van Japansche houtsneden bestemd. Er werd juist een Hiroshige-tentoonstelling gehouden.

Na dezen brief, een en ander over Aziatische kunst in Azië. Naar ik hoop, een dankbaarder taak, dan het schrijven der voorgaande brieven. De ziels-atmosfeer in de Vereenigde Staten, kan niet bepaald "Aziatisch" worden genoemd!

Voor een vergelijking van het bezit aan Aziatische werken in Europa tot dat in de Staten, ontbreken mij eenige gegevens. Ik noteerde reeds, dat ik in Amerika de belangrijke Freer-collectie niet heb kunnen zien, en voorzoover het Europa betreft, ben ik niet genoegzaam op de hoogte van hetgeen de Berlijnsche musea bezitten.

Hopelijk vermag ik over eenige jaren te beoordeelen, hoe de rijkdom van Amerika's verzamelingen tot dien van onze Europeesche collecties staat.

H.F.E. Visser

a/b "Tenyo Maru", 27 Febr. 1921

Vaas [afb. 22], Hu, China, Han-dynastie, 25-220, aardwerk, hoogte 37,6 cm, Art Institute Chicago, inv.nr. 1924.235. Dit stuk, evenals de pot in afb. 23, werd pas in 1924 definitief onderdeel van de collectie van het Art Institute. Ze behoren, samen met nog een aantal andere Han-stukken met iriserend galzuur, tot de collectie van Lucy Maud Buckingham (1870-1920). De Buckinghams waren grote weldoeners van het museum. Lucy Maud's zuster Kate gaf LM's collectie oude Chinese kunst in 1920 aan het museum. Ik denk dus dat Visser deze stukken in 1921 heeft gezien. Paarden komen in deze collectie (nu althans) niet (meer) voor.

Dekselpot [afb. 23], China, Han-dynastie, 25-220, aardewerk, hoogte 19,7 cm, Art Institute Chicago, inv.nr. 1924.254. Zie de opmerking bij afb. 22.